

AANGETEKEND

De Minister van Economische Zaken
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC DEN HAAG

Ons kenmerk: 16-041-EW
Betreft: Noord-West 380 kV EOS-VVL:
oproep tot daadwerkelijke dialoog met betrokkenen

Groningen, 7 november 2016

Geachte minister Kamp,

Dank voor uw brief van 10 oktober 2016 (kenmerk: DGETM-EO / 16138850, hierna: reactiebrief) in reactie op onze oproep van 22 juni 2016 (kenmerk: 16-016-EW) tot een gebiedsproces in de provincie Groningen voor het 380 kV Noordwest hoogspanningstraject.

Met toenemende verbazing en ongerustheid kijken wij (helaas) vanaf de zijlijn toe hoe uw ministerie in dit dossier omgaat met de constructieve, professionele en intensieve inzet en inbreng van een breed scala aan partijen binnen de provincie Groningen. Niet alleen uw ministerie, maar ook u gaat in uw reactie volledig voorbij aan ons verzoek tot een gezamenlijk gebiedsproces, geeft een discutabele afspiegeling van processen en een onjuiste weergave van feiten. Zowel de houding van uw ministerie als uw reactiebrief roepen dan ook steeds verdergaande vragen op.

Visie op Omgevingsmanagement

Binnen de Rijksoverheid bestaat sinds lange tijd de werkwijze om maatschappelijke organisaties en groepen actief bij (ruimtelijke) besluitvormingsprocessen te betrekken. Ook u verwijst naar een dergelijke werkwijzen in uw Visie op Omgevingsmanagement (Kamerstuk 31239 , nr. 211, 1 februari 2016) waaraan u refereert in uw reactiebrief.

Hierin stelt u onder andere dat:

'De kern van omgevingsmanagement is dat bevoegd gezag en initiatiefnemer samen met burgers, bedrijven, lokale overheden en maatschappelijke organisaties zoeken naar gemeenschappelijke belangen en mede vanuit die gemeenschappelijke belangen beleid en projecten vormgeven. Daarbij moet oprechte aandacht zijn voor het borgen van de belangen en zorgen van betrokkenen in besluitvorming. Het streven daarbij is winst voor alle partijen. Dit begint al voordat er sprake is van een project.' (...) 'De eerste stap is om niet als initiatiefnemer of overheid zelf al direct een plan te presenteren, maar dit met de omgeving

vorm te geven inclusief de optie van een totaal andere oplossing voor het beleidsdoel. Betrokkenen moeten een reële kans krijgen om niet alleen inbreng te leveren, maar ook mee te denken. Mensen en organisaties die de gevolgen van een beslissing ondervinden, worden betrokken bij het voorbereiden van die beslissing. Ideeën vanuit de omgeving voor de oplossing van een probleem worden volwaardig meegenomen in het onderzoek, selectie en trechtering van alternatieven, passend binnen de vooraf gestelde doelen en kaders (bijvoorbeeld budget of planning). Het vroegtijdig betrekken van belanghebbenden geldt niet alleen in het stadium van concrete projecten, maar juist ook daarvoor, wanneer bijvoorbeeld (zoek)gebieden worden aangewezen. Dan is een gebiedsgerichte en integrale benadering van belang: wat zijn de beleidsdoelen en hoe verhouden die zich tot andere beleidsdoelen in dit gebied?' (...) 'In de lopende projecten heb ik te maken met reeds gemaakte keuzes en kaders zoals het Energieakkoord, (...) Ik zet in op het actief betrekken van omwonenden, transparante communicatie en een gebiedsgerichte aanpak. (...) Een gebiedsgerichte aanpak is eveneens van belang bij lopende projecten.' (...) 'Daarom vraag ik actief in lopende projecten de regionale overheden om een advies over het voorkeursalternatief, voordat ik het voorkeursalternatief vaststel. Ook neem ik waar mogelijk alternatieven vanuit de maatschappij mee, mits dit de leveringszekerheid of het bereiken van de doelen van het Energieakkoord niet in gevaar brengt...'

Ook in de brief van 16 juni 2016 'Beantwoording vragen over de hoogspanningsverbinding van 380 kV in Groningen van Eemshaven naar Vierverlaten' (kenmerk DGETM-EO / 16079549) verklaart u:

'Zowel de bestuurders als werkgroepen van omwonenden beschouw ik als belangrijke partners in het gebied. Met beide partijen wordt vanuit mijn ministerie en TenneT overleg gevoerd, ook over eventuele ondergrondse aanleg.'

Betrokkenheid maatschappelijke partijen en burgers

Helaas, in dit project is de praktijk anders. In 2009 werd door het ministerie het huidige tracé voor de 380 kV hoogspanningsverbinding gepresenteerd. Het ministerie bleek niet bereid over dit tracé in discussie te gaan met de betrokken maatschappelijke organisaties en burgerwerkgroepen. Inhoudelijk overleg over de tracékeuze en de besluitvorming was en is uitgesloten (zie ook bijlagen bij WOB-besluit van 10 juni 2016, kenmerk: DGETM-EO / 16060657, hierna: WOB). Er is tot dusver geen enkel inhoudelijk overleg geweest van uw ministerie met de betrokken maatschappelijke organisaties en burgers over het tracéverloop en mogelijke alternatieven.

Wel heeft uw ministerie ons informatie verschaft over formele procedurestappen en de ministeriële standpunten, zoals tijdens de twee in uw reactiebrief aangehaalde gesprekken met burgerwerkgroepen (Westerdijkshorn en Sauwerd/Wetsinge) en de Natuur en Milieu Federatie en daarnaast tijdens door TenneT en EZ georganiseerde informatieavonden. Uw ministerie heeft daarbij tot dusver uitsluitend een strikt formeel juridische benadering gehanteerd, waarbij ook meerdere keren nadrukkelijk werd aangegeven dat de lokale kennis, waarden en belangen wel konden worden ingebracht door middel van een zienswijze tegen het ontwerp inpassingsplan. Dit levert naar ons oordeel geen inhoudelijk goed en breed gedragen besluit op, mogelijk wel een gang naar de Raad van State.

De procedure gaat dus zowel op inhoud als proces niet goed. Ook de bestuurlijke steun en aanbevelingen aan uw ministerie vanuit bestuurders van de gemeenten Bedum, Winsum en Zuidhorn (zie verslag van uw ministerie van overleg 7 juli jl.) met betrekking tot de kennis en inbreng van lokale werkgroepen hebben hierin tot nu toe geen verandering gebracht.

Algemene publieke waarden of individuele belangen

In de Rijksinpassingsprocedure is het ministerie van EZ eindverantwoordelijk voor het verkrijgen van alle relevante informatie over de af te wegen belangen en voor een goed, gedegen en zorgvuldig besluit.

U heeft een breed en unaniem signaal ontvangen van meer dan 15 partijen (maatschappelijke organisaties, gemeenten en burgergroepen) over het onnodig en onevenredig aantasten van specifieke publieke en lokale essentiële gebiedswaarden, waarvoor dit ministerie zelf in hoge mate verantwoordelijkheid zou moeten nemen: natuurwaarden, landschap en leefbaarheid. In de gesprekken met uw medewerkers zijn deze ingebrachte publieke waarden de afgelopen maanden weggezet als zijnde individuele belangen. In uw reactiebrief geeft u vervolgens aan dat er niet altijd volledige consensus kan ontstaan door betrokkenheid van burgers, bedrijven en organisaties.

Dit alles doet geen recht aan wat hier werkelijk speelt. Het gaat hier niet om individuele belangen. Het gaat hier om een gezamenlijk zorg van burgerwerkgroepen, maatschappelijke organisaties en bestuurders van de gemeenten Bedum, Winsum en Zuidhorn over specifieke kwetsbare gebieden: een gezamenlijke zorg voor een algemeen belang. U heeft vanuit een constructieve basishouding uitstekende regionale kennis en een goed haalbare oplossing in de schoot geworpen gekregen: een integraal gebiedsproces waarin u zelf kaderstellend blijft en de regie in handen houdt. Uw ministerie lijkt niet bereid deze kans te benutten om de inpassing van de 380 kV hoogspanningsverbinding in het gebied te verbeteren en het draagvlak te vergroten.

Achterhaalde Start- en Richtlijnennotitie

De Startnotitie milieueffectrapportage van 12 augustus 2009 maakte al bij voorbaat duidelijk dat, om elektromagnetische straling nabij huizen zo veel mogelijk te voorkomen, het huidige voorkeursalternatief (VKA) van alle te onderzoeken alternatieven het enige realistische traject zou zijn. Naar andere reële alternatieven (die zijn er wel degelijk) is geen onderzoek gedaan.

In 2009 is vanuit het gebied een te onderzoeken realistisch en korter alternatief aangedragen: de zogenaamde Eemshavenweg-variant (5 km korter ten opzichte van het VKA van 40 km). Het ministerie heeft dit destijds niet willen onderzoeken en heeft dit alternatief op voorhand afgedaan vanwege een aantal mogelijke knelpunten en omdat bundeling (nieuwe 380 kV naast bestaande 220 kV) als uitgangspunt was genomen. Bijzonder, omdat dezelfde knelpunten naar verluidt in nog hogere mate aan de orde zijn bij het huidige voorkeursalternatief: uit te kopen en te slopen huizen, extra bochten en hoekpalen en aantasting van lokale leefbaarheids-, natuur- en landschapswaarden.

Inmiddels is in 2013 besloten dat de bestaande 220 kV-verbinding zal worden gesloopt. Echter, u hanteert anno 2016 nog steeds het uitgangspunt uit het SEV III om aan te sluiten bij bestaande bovenregionale infrastructuur van de 220 kV-verbinding. U gaat hierbij volledig voorbij aan de sloop. Zoals u ongetwijfeld niet zult betwisten, heeft bundeling met een infrastructuur die vervolgens verdwijnt geen enkele meerwaarde ten aanzien van de natuur-, landschaps- en leefbaarheidswaarden. In plaats van vast te houden aan een zeer ongelukkig tracé uit de jaren '70 dat destijds zonder enige inhoudelijke toetsing op milieueffecten is aangelegd, kunt u bijvoorbeeld kijken naar mogelijkheden langs blijvende infrastructuur zoals de Eemshavenweg.

Tijdens de informatieavonden van TenneT en uw ministerie gaven uw medewerkers aan dat de belangrijkste redenen om aan het voorkeustraject vast te houden van praktische aard zijn: de al sinds de jaren '70 vastgelegde posities van delen van het tracé in bestaande gemeentelijke bestemmingsplannen en gewinning van omwonenden. Deze redenen lijken te duiden op vooringenomenheid ten aanzien van de tracékeuze en zijn in principale discutabel: bijvoorbeeld omdat het bestaande deel van het voorkeustracé en de bestaande paalposities in de jaren '70 op geen enkele wijze zijn getoetst op MER- en omgevingswaarden en ook omdat het voorkeustracé nu op grote delen dusdanig afwijkt van het oude tracé dat deze nieuwe omwonenden treft.

Zorgvuldigheid

In uw reactiebrief geeft u aan dat in uw ogen dit tracé op zorgvuldige wijze en in goede samenspraak met de regio tot stand is gekomen. Deze opvatting wordt niet door ons gedeeld. Met de onder deze brief genoemde organisaties is in ieder geval geen overleg gevoerd over de tracékeuze.

Ook geeft u aan dat u het van belang vindt zorgvuldig om te gaan met vragen, zorgen en weerstand van bewoners. Tevens geeft u aan dat u het lastig vindt om bij lopende projecten, zoals deze hoogspanningsverbinding, de standpunten van uw Visie op Omgevingsmanagement toe te passen. U wijst ons er nog op dat betrokkenheid van burgers, bedrijven en organisaties niet altijd betekent dat er consensus kan ontstaan. Vervolgens benadrukt u ook dat het helaas niet altijd mogelijk is om woningen, waardevolle natuurgebieden of landschappen volledig te ontzien.

Als u dit zou constateren aan het eind van een zorgvuldig doorlopen proces, waarbij de inbreng van betrokken maatschappelijke organisaties en burgers aanwijsbaar van invloed is geweest op de planvorming, maar waarbij helaas niet iedereen tevreden gesteld kon worden, dan zouden wij hier in mee kunnen gaan. Een dergelijk zorgvuldig proces heeft echter niet plaats gevonden.

- Ondanks meerdere informele en formele toezeggingen aan zowel de maatschappelijke organisaties en burgerwerkgroepen als de Tweede Kamer om de maatschappelijke organisaties en de burgerwerkgroepen te zien als partners, is door uw ministerie sinds 2008 geen enkele maatschappelijke inbreng, procesmatig en inhoudelijk, (zichtbaar) meegenomen in uw procedure. Wij zijn van oordeel dat er hier geen sprake is van een zorgvuldig proces.

- Dit proces voldoet niet aan de eisen die volgens uw Visie op Omgevingsmanagement, die u zelf in uw reactiebrief aanhaalt, aan een zorgvuldig proces gesteld moeten worden.
- Al jaren borduurt u voort op een Startnotie uit 2009 en een Richtlijnennotitie uit 2010, die toen al discutabel waren (dit blijkt ook uit de reeks aan zienswijzen en het aanvullend onderzoek van het initiatief van de burgerwerkgroep Westerdijkshorn in samenwerking met NLTO en de provincie Groningen) en die nu volgens velen ook ingehaald zijn door de tijd. Wij zijn van oordeel dat er hier geen sprake is van een zorgvuldig proces.
- Het proces heeft jaren stil heeft gelegen, uw ministerie heeft alle tijd gehad maatschappelijke organisaties en burgerwerkgroepen inhoudelijk en procesmatig te betrekken, maar heeft deze gelegenheid niet benut. Maar nu stelt u in uw reactie dat we met een voldongen traject zitten omdat uw Visie op Omgevingsmanagement voor u 'lastiger direct toe te passen' is (zie reactiebrief)? Is het geen overheidsplicht te streven naar betrokkenheid van de burger en draagvlak voor het project? Ontslaat de door u genoemde lastigheid u van deze overheidsplicht? Is deze lastigheid niet door uw eigen werkwijze ontstaan? Wij stelden in onze eerdere brief en tijdens de informele gesprekken dat er wel degelijk realistische mogelijkheden bestaan om de meest kwetsbare gebieden van onze provincie te ontzien. Kunt u uitleggen hoe u de werkwijze van uw ministerie **zorgvuldig** kunt noemen, terwijl uw ministerie ongefundeerd en zonder enige vorm van inhoudelijk onderzoek de ingebrachte alternatieven heeft afgedaan?
- TenneT heeft de afgelopen jaren, vooruitlopend op het inpassingsbesluit, naar wij aannemen met uw medeweten, privaatrechtelijke principeovereenkomsten afgesloten met agrariërs over paalposities. Hierbij zijn flinke geldelijke vergoedingen aan de orde (volgens agrariërs ca. 40.000 euro per paalopstelling), met bovendien een extra bonus bij een direct akkoord. Zijn dit de 'gesprekken met omwonenden' in uw reactiebrief? Vindt u dergelijke vergaande voorbereidingen passen in de aanloop naar een dergelijk controversieel besluit? Is de genoemde lastigheid in uw reactiebrief niet ook mede door deze werkwijze ontstaan? Hoe verhoudt deze werkwijze zich volgens u tot zorgvuldigheid met betrekking tot de in het geding zijnde publieke waarden?
- Wij zijn voorts van oordeel dat de huidige, strikt formeel juridische, werkwijze van uw ministerie hier in het Groningse, waarbij uw ministerie slechts informatie verstrekt en slechts de juridische mogelijkheid tot het indienen van zienswijzen aanreikt, niet bijdraagt aan draagvlak voor het project. Als het ministerie nu al niets doet met een eensluidend signaal uit het gebied, waaraan dragen volgens u formele zienswijzen nog bij?
- Kunt u aangeven op welke wijze u rekening houdt met de aangedragen Groningse maatschappelijke lokale zorgen, inzet, kennis met betrekking tot de in geding zijnde publieke waarden en hoe u denkt tot zorgvuldige besluitvorming te kunnen komen?
- Vindt u niet dat de Rijksoverheid breed gedragen en intensieve maatschappelijke inzet en kennis zou moeten koesteren en benutten? Temeer ook als er redelijke en haalbare oplossingen worden aangedragen vanuit een constructieve basishouding?

Tot slot

Wij zijn benieuwd naar uw antwoord op de in deze brief gestelde vragen. Wij dringen er bij u op aan alsnog met het gebied in dialoog te gaan. Wij zouden het uitermate betreurenswaardig vinden als u en uw ministerie voorbij gaan aan de realistische mogelijkheid om gezamenlijk een minder schadelijk tracéverloop van de 380 kV-verbinding door de provincie Groningen te ontwikkelen.

In afwachting van uw reactie,

Hoogachtend,

Namens het bestuur van:

Natuur en Milieufederatie Groningen,
Agrarische Natuurvereniging Stad en Ommeland,
Het Groninger Landschap,
Landschapsbeheer Groningen,
Werkgroep bewoners Westerdijkshorn,
Vereniging van Dorpsbelangen Sauwerd/Wetsinge,
Stichting Oude Groninger Kerken,
Vof Kerk Klein Wetsinge,
Molenstichting Winsum,
Bond Heemschut Groningen,
Groninger Dorpen,
Natuurmonumenten,
Vereniging Avifauna Groningen,
Werkgroep 380 kV Westeremden,
Agrarische Natuurvereniging Wierde & Dijk
Bewoners van buurtschap Nieuwbrug

mr. ing. E. de Waal

Kopie

Een kopie van deze brief hebben wij gezonden aan:

- De Commissie Economische Zaken van de Tweede Kamer
- Het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen
- Provinciale Staten van de Provincie Groningen
- B&W en gemeenteraden van gemeenten Bedum, Winsum, Zuidhorn, Loppersum, Eemsmond en Delfzijl